

Türk Musikisi denildi. Nöta bilmemesine ve hiçbir müzik âleti çalmamasına rağmen devrinin en büyük müzisyenlerinden sayıldı. Müzik alanındaki hizmetleri sebebiyle Abdülmecit, Mecidî nişanının, İran Şahı da Şir ü Hürşit nişanının dördüncü rütbesi ile onurlandırdılar. İstanbul'da vefat etti. **Eseri:** *Mecmû'a-i Ârifi* (güfte mecmuası, ellinin üzerinde makamdan, 1000 küsur güfte, arada kendi güfteleri de vardır, İst. 1873).

Kay.: *BL 2/793*; Yılmaz Öztuna, *Hacı Arif Bey*, Ank. 1986; a.g.y. *BTMA 1/96-109*; İ. M. K. İnal, *Hoş Seda* s. 66-72; *TDEA 3/444*; *TDVİA 14/440-442*; Mehmet Nazmi Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, Ank. 1986, s. 246-253. ♣Yaz. Krl.

HACI Bayram Veli (1339/40-1430): Mutasavvıf şair. Ankara'nın Solfasıl köyünde doğdu. Adı Numan'dır. Koyunluca Ahmed adlı bir çiftçinin oğludur. Vakfiyelerdeki kayıtlara göre dede adı Mahmud'dur. Yaygın bir söylentiye göre Şeyh Hamidüddin Aksarayî ile bir bayram günü tanıştığı ve şeyhi kendisine Bayram diye hitabettiği için, o günden sonra Bayram adını aldı, şiirlerinde de Bayram mahlasını kullandı. Hayatı hakkındaki bilgiler söylentilere ve bazı menkıbelere dayanmaktadır. Kuvvetli bir medrese öğrenimi gördüğü, Ankara'da Kara Medrese de denilen Melike Hatun Medresesinde müderrislik yaptığı, Hamidüddin Veliye/Somuncu Babaya intisap ettikten sonra medreseyi bırakıp tasavvufa yöneldiği söylentisi, Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Ankara'da bu adı taşıyan bir medrese bulunmadığını yazması, bu konuda tereddüte yol açtı. Bir ara Yıldırım Bayezid'in kapucubaşılığını yaptığı söylentisi önce Sarı Abdullah Efendinin *Semeratü'l-Fuad*'ında zikredildi. Aynı konu Prof. İsmail Erünsal tarafından Abdurrahman el-Askerî'nin *Mir'âtu'l-Işk* adlı kitabına dayanılarak teyit edildi. Yıldırım Bayezid'in İsfendiyar oğlu ile yaptığı sefere askeriyle katılan II. Manuel Palaiologos'un bir ay Ankara'da bir müderrisinin evinde konuk kaldığını, müderrisle yaptığı dinî tartışmaları yazarak kardeşi Mora despotu Theodor'a gönderdiğini, tartışmaların metninin 1966'da Viyana'da *Manuel II. Palaiologos Dialoge mit einem "Perser"* adıyla yayımlandığını bildiren Fuat Bayramoğlu, tartışmalarda adı geçmeyen bu müderrisin Hacı Bayram olduğunu ileri sürdü. Hamidüddin Aksarayî tarafından Şeyh Şüca vasıtasıyla Kayse-

ri'ye davet edildiği bilinmekteydi. Ancak Hacı Bektaş *Velâyetnâme*'sinde bazı yakınlarının muhalefetine rağmen bazı müritleriyle Şeyh Şüca'yı ziyarete gittiği bildirilmektedir. Hamid-i Velinin davetine icabet eden Hacı Bayram Şeyhinin ölümüne kadar yanında kaldı (1412). Kısa sürede tasavvuf yolunda yetişti. Şeyhiyle birlikte Şam ve Hicaz'a gitti. Kâbe'de üç yıl mücavir olarak kaldılar. Dönüşte Aksaray'a yerleşti. Hilâfet aldıktan ve müridinin vefatından sonra Ankara'ya döndü. Nakşibendilik ile Halvetiliğin birleşmesinden doğan Bayramiyye kolunu kurarak irşada başladı. Kısa zamanda çevresinde müritleri ve sevenleri çoğaldı. Çekemeyenler, şeriata aykırı inançlar beslediği ve hattâ egemenliğini ilân edeceği dedikodusunu 2. Murat'a duyurdular. Padişah tarafından Edirne'ye çağrıldı. Akşemseddin gibi birkaç müridi ile Edirne'ye gitti. Devrin vezir ve âlimlerinden kurulu bir heyet önünde sorguya çekilmek istendi. Kendisinde yüksek hâller, heyette bayılanlar görüldüğünden sorguya gerek bulunmadı. Birçok ihsanlar alan şeyh, Edirne Eski Camiinde padişahın da hazır bulunduğu kalabalık bir cemaata vaaz verdi. Vaaz verdiği kürsü günümüze kadar Makam-ı Hacı Bayram-ı Veli diye adlandırıldı. Kısa sürede Hacı Bayram Velinin değerini anlayan padişah, şeyhin Ankara'ya dönmesine müsaade edip saygı ile uğurladıktan başka, müritlerini de vergiden muaf tuttu. Dönüşte Gelibolu'ya uğrayıp Yazıcıoğulları Mehmed ve Ahmed Bican'la görüştü ve onları tarikatına aldı. Hacı Bayram ömür boyu müritleriyle birlikte çiftçilik yaparak geçindi. Toprağını kendisi işledi, müritlerini sanat ve çiftçilikle meşgul olmaya yöneltti. Topladığı zekâtlarla da yoksulları doyurup, borçlulara yardım etti. Müritlerinden vergi alınmaması kısa sürede artmalarına sebep oldu. Şehrin vergi geliri azalınca Hacı Bayram yine padişaha şikâyet edildi; gerçek müritlerinin bir buçuk kişi, bir kadınla bir erkek olduğunu ispat eden şeyh, valiye gönderdiği bir mektupla yalnız bu iki müridinin vergiden affedilmesini istedi. Ankara'da vefat etti. Türbesi, adıyla anılan caminin bitişiğindedir. Eskiden Bayramî Dergâhı olan bu cami Anadolu'nun inanç geçmişiyle birliğini sembolize eder bir şekilde eski İmparator Augustus Mabedi yanında kurulmuştur. Türbesi yüzyıllar boyu daimî ziyaret, camii ibadet yeri oldu. Hayatı hakkında bilinenler bu ka-

41153

"Hacı Bayram" türü popüler din kitaplarının aile planlaması, ana-çocuk sağlığı ve kadının statüsüne bakanın çözülmesi/Content analysis of the approach of "Hacı Bayram kind of populer religious books" to family planning, mother-child health and the statue of women. SOLAK, Ferruh. Yüksek Lisans. Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara, 1995. 126 s., 56 ref.

Danışman: Y.Doç.Dr. Atilla Hancıoğlu. Dil: Tr.

Doğum Kontrolü 040580
Hacı Bayram-ı Veli: 080922

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

22 Haziran 2015

26 MAYIS 1993 - Hacı Bayram Veli

297.792
BA.H Bayramoğlu, Fuad

IRCA

BOLAY, S., "Hacı Bayram Veli'nin Dünya Görüşü", IV. Vakıflar Haftası Tebliğleri, 1987, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, SS. 181 - 184.

Hacı Bayram-ı Veli: yaşamı, soyu, vakfı / by Fuat Bayramoğlu.- Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1983.
2 vol. (135; 306 p.): 22 ill., 157 documents; 35x24 cm.- (Türk Tarih Kurumu yayınlarından XIV. seri; no. 5, 5a)
With: Formal documents
Bibliography: p. 283 - 289
Includes index

5532

1. Sufism, Biography I. Title II. (Series)

07 OCAK 1994

- Hacı Bayram Veli

080077 6819. Bayramoğlu, Fuat: Hacı Bayram-ı Veli : yaşamı, soyu, vakfı / Fuat Bayramoğlu. - Ankara. - (Türk Tarih Kurumu yayınları : XIV. dizi ; ...)
Inhalt d. türk. Titels: Leben, Herkunft u. Stiftung d. Hacı Bayram-ı Veli, gest. 1429
ISBN 975-16-0147-9 30 B 295
1. - 2. baskı. - 1989. - 135 S. : Ill. - (... ; 5,1)
ISBN 975-16-0148-7 30 B 295-1
2. Belgeler. - 2. baskı. - 1989. - 306, [ca. 240] S. : Ill. - (... ; 5,b)
ISBN 975-16-0149-5 30 B 295-2

GÜZEL,

Abdurrahman (Prof. Dr.), "Hacı Bayram Veli'yi Hazırlayan Tasavvufi Zemin", 4. Vakıf Haftası, 1-7 Aralık 1986, Ankara.

19 MAYIS 1993

11 MART 1991

Hacı Bayram Veli

24 MART 1994

Ethem Cebecioğlu

Hacı Bayram-ı Veli ve Tasavvuf

Anlamı

Ankara, İ. İ. Bahri Dede Terzi

(Devan editör. 1990)

1593. Cebecioğlu, Ethem: Hacı Bayram Veli / Ethem Cebecioğlu. - Ankara, 1991. - XII, 227 S. - (Kültür Bakanlığı yayınları ; 1263 : Türk büyükleri dizisi ; 139)
Inhalt: Leben u. Werk d. Mystikers Hacı Bayram Veli, gest. ca. 1430. - Text türk.
ISBN 975-17-0829-X 31 A 18791

26 ARALIK 1981

- HACI BAYRAM-ı VELİ
- AYNİ, MEHMET ALİ

Başlık-Nr./Standort
27 A 18711

Ayni, Mehmed Ali: Hacı Bayram Veli. [Ins moderne türk. Übertragen v. H. R. Yananli].
Istanbul: Akabe (1986). 216 S. [Türk.]
[Studie über d. Mystiker Hacı Bayram Veli, gest. 1429.]
(Akabe yayınları. 50.)

922.977
HAC

Hacı Bayram-ı Veli

"HACI BAYRAM VELİ"

923.87607
AL6-B

Bursada Medfun Osmanlı Sultanları -- 5.113-114

TSV/MH/TEO

Gölpınarlı, Abdülkâli

"Hacı Bayram-ı Veli", Türk Dili

Ankara.

(C. 854/1950)
1968/19 sayı 207 ss. 384-389

25 SUBAT 1992

HACI BAYRAM-ı VELİ

Ayni, Mehmed Ali, 1869-1945.
Hacı Bayram Veli / muharriri, Mehmet Ali Ayni.
- İstanbul : Evkaf-ı İslâmiye Matbaası, 1343
[1927]
149, 3 p. ; 22 cm.
Ottoman Turkish
I. Title.

CLU InU MH

neg 3-13423

Ayni, Mehmed Ali, 1869-1945.

İntikad ve mülâhazalar : dîni, felsefi, tasavvufî, ah-
lakî ve edebî. — İstanbul : Kütüphane-yi Sâdi, 1339
[1923]
251 p.
Ottoman Turkish
I. Title.

CLU MH NNC

neg 3-13424

109 MAYIS 1992

İskender!

HACI BAYRAM-ı VELİ

Hacı Bayram Veli ve tasavvuf felsefesi. CEBECİOĞLU, Ethem. Doktora. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1990. 289s.
Danışman: Prof. Dr. Hayrani Altınbaş.

11885

26 MAYIS 1993

Hacı Bayram Veli

GÜZEL,

Abdurrahman (Prof. Dr.), "Hacı Bayram - ı Veli'yi Hazırlayan Tarihi ve Tasavvufi Zemin", IV. Vakf Haftası, 1 - 7 Aralık 1986, (Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları Ankara, 1987, 151 - 159 S.

07 OCAK 1994

6757. Bayramoğlu, Fuat: Hacı Bayram-ı Veli : yaşamı, soyu, vakfı / Fuat Bayramoğlu. - Ankara. - (Türk Tarih Kurumu yayınları : XIV. dizi ; ...)
- Inhalt d. türk. Titeis: Leben, Herkunft u. Stiftung d. Hacı Bayram-ı Veli, gest. 1429
- ISBN 975-16-0147-9 30 B 295
1. - 2. baskı. - 1989. - 135 S. : Ill. - (... ; 5,1)
- ISBN 975-16-0148-7 30 B 295-1
2. Belgeler. - 2. baskı. - 1989. - 306, [ca. 240] S. : Ill. - (... ; 5,b)
- ISBN 975-16-0149-5 30 B 295-2

گویند که بایرام در مسجد کهنه ادرنه به ایراد و عظمی پرداخت. در گالیپولی به محمد یازجی زاده شسارح محمدیه، و برادرش احمد بی جان اجازه خلافت داد. چون شمار مریدانش افزایش یافت، سلطان عثمانی او و مریدانش را از پرداخت مالیات معاف کرد و این فرمان باز هم بر شمار آنها بیفزود. بایرام با کشاورزی گذران می‌کرد و هر سه ماه از مریدان زکات می‌گرفت و به تهی‌دستان می‌داد. چون درگذشت پیکرش را در مسجدی که به نام خود او است، در کنار معبد اوغسطس (آوگستوس) به خاک سپردند. به رغم گرایش‌های غالبانه برخی از پیروانش، تعالیم وی از حدود شریعت بیرون نمی‌رفت. حاجی بایرام ولی به سبک الاهی‌های یونس امره شعر می‌گفت. از وی دو شعر عروضی و سه شعر هجایی در دست است، اما از آنها تنها سه سروده هجایی به چاپ رسیده است. اسماعیل حقی بورسوی، سیدمحمدنور و اشرف‌زاده رومی مؤلف مزکی‌النفوس و داماد بایرام، یکی از اشعار هجایی وی را که به شیوه یونس امره است، شرح کرده‌اند. بدرالدین، از خلفای بایرام ولی، به سفارش وی لمعات فخرالدین عراقی را به ترکی برگردانده است. از خلفای بایرام ولی آق شمس‌الدین (- ۸۶۴ ق) و امیر سکینی بورسوی (سیدعمرده)، رؤسای دو شاخه‌ای که پس از درگذشت بایرام ولی طریقه او را ادامه دادند، گوینوکللی صلاح‌الدین طویل، اینجه‌بدرالدین، قزله‌بدرالدین، عبدالله آق‌بییق مجذوب، علی بی‌جان و اشرف‌اوغلو رومی را می‌توان نام برد. در الشقایق النعمانیه آمده است که بابانخاسی و صالح‌الدین از خلفای بایرام ولی بوده‌اند و ملازیرک نیز در کودکی نزد او درس خوانده است.

منابع: ادبیات فارسی در یوگسلاوی، ۲۷؛ دانشنامه جهان اسلام،

۱۴۲/۵؛ سیری در اشعار ترکی مکتب مولویه، ۲۲۷؛ الشقایق‌النعمانیه،

۵۵-۵۶؛ عثمانلی مؤلفری، ۵۶/۱-۵۷؛ قاموس‌الاعلام،

۱۴۲۹/۲؛ ملامت و ملامتیان، ۴۱-۴۸؛

Encyclopaedia of Islam, 3/43; *İslam Türk edebiyatı*, 206-

207; *Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi*, 3/445-446; *Türk*

edebiyatçılar sözlüğü, 257; *Türk edebiyatı ansiklopedisi*, 2/

576-577; *Türk edebiyatı tarihi*, 1/504-506; *Yazarlar*

sözlüğü, 209.

رسولی

میراث ادبیات فارسی (بلغراد، ۱۹۵۸م)؛ ضمیمه مطالعه واژه‌های اقتباسی شرقی (بلغراد، ۱۹۶۱م)؛ خیام نزد ما (بلغراد، ۱۹۶۴م)؛ گلچین اشعار پارسی (بلغراد، ۱۹۷۱م)؛ نگاهی به تاریخ ادبیات فارسی (۱۹۷۹م).

منابع: ایرانشناسی و ایرانشناسان در یوگسلاوی پیشین، ۱۷۱-۱۹۸؛

زبان و ادبیات فارسی در بوسنی و هرزگوین، ۱۵۰-۱۵۱؛ فرهنگ و

زبان فارسی در گستره یوگسلاوی، ۴۵-۵۹؛ آنجلکا، «فهم

بایراکتارویچ»، سخن عشق، سال یکم، شماره ۱، زمستان

۱۳۷۷ش، صص ۴۶-۴۸؛ رابیزنی فرهنگی، «گزارشی از برگزاری

همایش پیشینه زبان فارسی در یوگسلاوی»، همان‌جا، سال یکم،

شماره ۲، بهار ۱۳۷۸ش، صص ۶۸؛ محمود فتاحی، «رهاورد نو»،

همان‌جا، سال پنجم، شماره ۲، بهار ۱۳۸۲ش، صص ۵۶؛ همان،

«ایران‌شناسان یوگسلاوی»، همان‌جا، شماره ۲، صص ۴۱-۴۳؛

Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi, 1/360-361; *Türkiye*

diyanet vakfı İslam ansiklopedisi, 5/256-257.

حمیدیان

بایرام ولی (bāy.rām.va.li)، نعمان، مشهور به حاجی بایرام، فرزند قویولوجه احمد فرزند محمود انقروی، روستای صول‌فصل (ذوالفضل) در نزدیکی آنکارا ۷۵۳ - آنکارا ۸۳۳ ق/۱۳۵۲ - ۱۴۲۹م، عارف و شاعر عثمانی. در آنکارا و بورسوه درس خواند. پس از آن در مدرسه ملک‌خاتون آنکارا به تدریس سرگرم شد. به دعوت ابوحامد حمیدالدین آق‌سراینی (- ۸۰۵ ق/۱۴۱۲م) که حاجی بایرام شیفته کمالات وی بود، تدریس را رها کرد و به قیصریه رفت. چون روز عید قربان با او دیدار کرد، حمیدالدین او را بایرام/بایرام (عید) نامید و وی از آن پس به این نام آوازه یافت. بایرام همراه حمیدالدین به شام و مکه رفت و حج گزارد و دوباره به آق‌سرای بازگشت. وی پس از درگذشت حمیدالدین، به آنکارا رفت و در آنجا طریقتی به نام خود که آمیزه‌ای از تعالیم خلوتیه و نقشبندیه بود، پی افکند. شهرت حمیدالدین و تدریس حاجی بایرام در مدرسه‌ای در آنکارا، سبب شد که بایرامیه/بیرامیه به سرعت گسترش یابد. چون مریدانش زیاد شدند، مردم به او تهمت‌هایی زدند و حکومت به وی بدگمان شد. اما این بدگمانی پس از احضار وی به دربار مراد دوم عثمانی (۸۲۴ - ۸۴۸؛ ۸۵۰ - ۸۵۵ ق) در ادرنه برداشته شد.

HACI BAYRAM VELÎ'DE İNSANIN ONTOLOJİK VARLIĞI VE OLGUNLAŞMASI SÜRECİ

Cevdet KILIÇ*

Abstract

The Process of Maturity and Ontological Existence for Human in Hadji Bayram Veli

Hadji Bayram-i Veli is one of the most important personalities who lived in Anatolia. His poems and his students' learning, knowledge and culture enlightened everywhere over and above Anatolia. There is a vast philosophical depth in Hadji Bayram-i Veli's poems. He has enlightened not only to mysticism thoughts but also to many philosophical ideas. The idea that is familiar since antiquity philosophers of "every soil loaded creature wishes for the world where the soil came from there" also exists in Hadji Bayram-i Veli. He has summarized the existence with three words as an appearing of creature and made it as the main philosophy of his tariqat. Those three words are To Know, To Find and To Become. Hadji Bayram-i Veli believes that human should be concerned with the external world, be in the service of all creatures that may be alive or lifeless and food e depth affection towards the state, the nations and all humankind but all of them should be made after that human improved his internal world and passed spiritual positions.

Keywords: Allah, Self, World, Maturation, Nearness, Purification

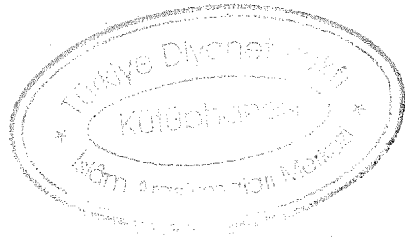
Giriş

Evliya Çelebi'nin; "Kutb-i muhteşem, Kenz-i muhterem, Zahid-i Zemane, Abid-i Yegâne, Nâtik-ı Hakâyık, Nâsih-ı Halâyık, Kudre-i Ricâl, Kudve-i Ricâl, Nokta-i Kemâl, Kutb-ı Bihasbi'l İstihkak, Maden-i Hikmet-i Rabbânî, Sakin-i Kutbe-i Subhanî eş-Şeyh Hacı Bayram Veli"¹ diye bahsettiği, Anadolu'daki Türk ve

* Yard. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Felsefesi Öğretim Üyesi, e-posta: ckilic@firat.edu.tr

1 "Muhteşem kutup, muhterem hazine, zamanın zahidi, yegâne âbid, hakikatleri söyleyen, herkese nasihat eden, insanların önderi, olgunluğun en son noktası, şeyh, hakikatin tercümanı, insanları hayra, güzele, edebe, ahlâka ve sevgiye yöneltten, hikmet ehli Şeyh Hacı Bayram Veli Kaddese sirrahu" Evliyâ Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatmânesi*, Türkçeleştiren: Zuhûrî Da-nışman, İstanbul 1970, c. IV, s. 135.

D2193

3
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
KÜLTÜR BAKANLIĞI

Hazret şöyle der : Sultanım, sizin ve nedimenizin sû-i zanda bulunduğunuz o çocuk, «Hızır aleyhisselâm'ın kardeşi İlyas» dur!.. (188)

Ehh, artık manzaranın bundan sonrasını, dolayısıyla padişahın, içine düştüğü bunalımı, yaptığı hatalı tutumun ezikliği altında çektiği gönül ızdırabını varın biraz da sizler düşünün!..

Şair ve bestekâr Aziz Mahmut Hüdâî :

Hüdâî, mûsikî'nin, ruhun gıdası olduğuna da inanmış bir gönül sultanıdır. Nitekim teşvih, ilâhî, Nâ't vb. gibi her birisi klâsik Türk mûsikîsinin en ağır türlerinden olan eserler de vermiştir. Cârîgâh, düyek, teşvih vb. gibi dinî Türk mûsikî'sinin bu gün elde mevcut en eski şaheserlerinden olan bir örneği aziz hatirasına hormeten aşağıya alıyorum : (Ruhu şâd olsun - âmin)

«Kudûmün rahmet-i zevk-u safadır yâ-Resî'llah,
Zuhûrun derd-i uşşaka devadır yâ-Resûl'allah.
Hüdâî'ye şefaât kıl eğer zâhir, eğer bâtın,
Kapına intisab etmiş gedâdır yâ-Resûl'allah.»

Bu vesile ile bu büyük gönül sultanının huzur-i destgâhında nâmütenâhi saygı, hormet ve muhabbetle şefaatinin istirham eder, hayat-ı mânevî ile hayy olan mümtaz hatirasını binlerce muhabbetle ta'ziz eyleriz.

(H. K.)

188) Peçevi tarihi C. II. S. 290-360 (dan kısaltılarak alınmıştır.) Bundan sonradır ki, hazretin gönül neş'esini yitiren zavallı Padişah, bütün bir ömür boyu bu hatanın tamiri için çalıştı ise de, yıkılan gönül sarayını bir daha hakkile onaramamış olduğunu görüyoruz. Nitekim O, bilahare Mevlevîliğe iltica etmiş ise de, aradığı neşe, Hüdâî ile ilk ve son olmuştur!.. (Nitekim Mevlânâ için I. Ahmed şöyle der: Mesnevisin işidüp Hazret-i Mevlânâ'nın, Guşvâr oldu kulağında kelâmı ânın. (Ne var ki beyhüdedir bu feryâd! Heyhad ki, heyhâd!..

ANADOLU'NUN EVTAD'I ERBAASI ve SONRASI

«Evtad-ı Erbaa» deyimi silsile-i Halvetiyye-i Bayramiyye ve Şabanîyye muhiblerinden, bende-i âl-i âbâ ve ehl-i beyt, Fâtih ser türbedârı ve gönül sultanı Ahmed Amîş Hazretlerinden menkul olarak kullanılagelen maksût ve mubarek bir kelâm-ı âlî'dir.

Bu mubarek deyimle din-i mübîn-i islâma en hâlisâne şekildeki hizmet arzusu ile millet-i islâmın mâşerî vicdânında teslimiyete mazhar olmuş şühedâ-i menâm, ulemâ-i kirâm ve meşayihîn-i zevil-ihtirâm'ın mubarek kabirlerini sinesinde barındıran ve onların hayt-ı mânevî ile hayy olarak huzur içinde ebedî uykularına devam etmekte buldukları ve islâm dünyasının da son ümidi ve kal'ası bulunan mubarek «Anadolu'nun dört mânevî hamisi ve bekçisi kastolunmaktadır.

Her biri aynı zamanda bu mubarek beldenin tapu senetleri mesabesinde bulunan iş bu zevât-ın nam-ı şerifleri şu tertip üzere yâd olunmaktadır :

- HACI BEKTAŞ VELÎ, (Kuddise sırrahu)
 - MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN RÛMÎ, (Kuddise sırrahu)
 - HACI BAYRAM VELÎ (Kuddise sırrahu)
 - ŞEYH ŞABAN VELÎ (Kuddise sırrahu)
- rahmetullahi aleyhim ecme'in (Allah'ın rahmeti cümlesinin üzerine olsun) hazeratıdır.

Evtad-ı Erbaa : Aynı zamanda dört kutub, dört rükûn, dört kal'a, dört direk, dört sütûn, dört emniyet merkezi, dört feyz menbe-i, dört irfan yuvası, dört ravza, dört ilticâgâh, dört dergâh, dört hânedân-ı ehl-i beyt sofrası vb. gibi mânâ ve mefhumların da mahall-i iştikakıdır. (189)

Nitekim «Evtâd-ı Erbaa»nın birer rüknü olarak işaret ve ifade buyrulan dört gönül sultanı veliden her birisi müslüman Anadolu halkının ruh ve mayasıyla öylesine bütünleşmişlerdir ki, bunun bir benzerini daha dünya yüzünde görebilmek kabil değil-

189) Bu beyan Şeyh Mustafa Hâki Halveti Özeren Hazretlerinin şifahi bir sohbetlerinden iktibas olunmuştur.

* Devamı "Şaban-ı Veli" dosyasında dır

2006
MADDE VE YERİNDEN
SONRA BELLEN DOKÜMAN

Ankara ile Bütünleşen Bir Mana Önderi
Hacı Bayram-ı Velî
Yard. Doç. Dr. Fatma Ahsen Turan

Akçağ Yayınları / 536
Kaynak Eserler / 161

ISBN: 975-338-521-8

© Her türlü yayın hakkı Akçağ A.Ş.'ne aittir.

Kapak / Emin Bebek
Düzenleme / Akçağ Dizgi Ünitesi
Baskı / Başer Matbaası - 356 88 88
1. Baskı / Ankara 2004

Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş.
Tuna Cad. 8/1 06420 Kızılay - Ankara
Tel: (312) 432 17 98 - 433 86 51
Fax: 432 28 52

www.akcag.com.tr
akcag@akcag.com.tr

ANKARA İLE BÜTÜNLEŞEN
BİR MANA ÖNDERİ

HACI BAYRAM-I VELÎ

Yard. Doç. Dr.
Fatma Ahsen TURAN

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi Yavuz ARGIT Bölümü	
Dem.No.	122111
Tes.No.	922.977 HAC

AKÇAĞ

ULUDAĞ, Süleyman, "Ârif", *DİA*, III, 361-362.

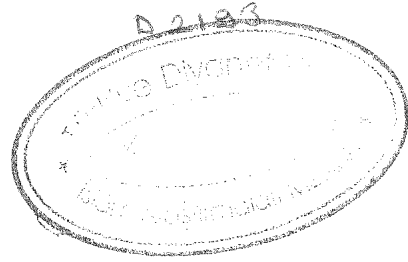
_____, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 2.bs. , Marifet Yay., İst. 1996.

_____, *İslâm Düşüncesinin Yapısı*, Dergah Yay., İst. 1999.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, *Aşk Ablâkı*, 3. bs. , Demirbaş Yayınları, Ankara 1971.

YILDIZ, Ramazan, *Kırk Kudsî Hadisin Ash ve Tercümesi*, Çile Yayınları, İst. 1981.

YÜCE, Abdulhakim, *Râzî'nin Tefsirinde Tasavvuf*, Çağlayan Yay., İzmir 1996.

Tasavvuf, Yıl 5, Sayı 12, 2004 Ankara, s. 53-72,

Hacı Bayram Velî ve Yaşadığı Döneme Tesiri

Kadir ÖZKÖSE

Yard. Doç. Dr., Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi

ozkosekadir@hotmail.com

Özet

[Kadir Özköse, "Hacı Bayram Velî ve Yaşadığı Döneme Tesiri", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara 2004, Yıl 5, S. 12, ss. 53-72]

Ebu Hamiduddin Aksarayî'nin halifesi olan Hacı Bayram Velî, Anadolu'nun ilk yerel tarikâtının kurucusudur. İlmî kişiliği ile birlikte tasavvufî şahsiyeti ile tanınmış, Anadolu halkının hamisi olmuştur. Sultan II.Murad'ın takdirini kazanmış, medrese ve tekkeyi birleştirmiş, aktif bir şeyh özelliğini taşımıştır. Ticaret, ziraat ve sanat dallarının gelişimine katkıda bulunmuş, Türkçe'nin yaygınlık kazanmasına öncülük etmiştir. Dört şiirinden başka yazılı eser bırakmamakla birlikte, en büyük eseri yetiştirdiği talebeleri olmuştur. Hizmet, aşk ve gayreti yolunun esası kabul etmiştir. Kurucusu olduğu Bayramilik kendisinden sonra Anadolu'nun en önemli tarikâtlarından biri olmuştur.

On üçüncü yüzyılın yarısında ortaya çıkan Moğol istilası, göçler, Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılışı Anadolu'nun Beylikler arasında taksimi ile merkezi otoritenin sona erışı, Ankara Savaşı yenilgisi, Fetret Devri adı verilen Osmanlı iç çekişmeleri ve Şeyh Bedrettin isyanı Hacı Bayram Velî dönemi öncesinin en önemli olaylarını teşkil eder. Sosyal ve siyasî yönden bu denli çalkantılı ortamlarda iktisadî, içtimaî, ruhî yapı genellikle olumsuz yönde etkilenir.

O dönemin getirdiği yılgınlık, çaresizlik, iktisadî bozukluk, güvensizlik içinde bulunan Anadolu insanı huzur ve barışı, manevî teselliye tasavvufta bulmuştur. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden itibaren etkili rol oynayan tasavvufî zümreler, ordularla hatta ordulardan önce, fütûhata çıkıp, orduların fethinden evvel insanların gönüllerini manen fethetmişler, Anadolu'nun İslâmlaşmasında, iskân faaliyetlerinde önemli bir paya sahip olmuşlardır.¹

¹ Barkan, Ömer Lütfi, "Kolonizatör Türk Dervişleri", *Vakıflar Dergisi*, S. II, İstanbul 1974, s. 283.

۱۸۳۱؛ غلام‌علی شیرین عزت‌الله فایز، تذکره مقالات الشعراء، چاپ حسام‌الدین راشدی، کراچی ۱۹۵۷، ص ۹۸-۱۰۲ و فهرست؛ Bābur, Emperor of India, *Bābur-nāma = Memoirs of Bābur*, tr. Annette Susannah Beveridge, New Delhi 1979. برای صورت کامل منابع - چاپ دوم، ذیل ماده. / یزیمی انصاری، تلخیص از (د. اسلام) /

بیرام خواجه - قراقوینلو

بیرام ولی، معروف به حاجی بیرام، صوفی و مؤسس طریقت بیرامیه*. در ۷۵۳ در روستای صُول فَصَل (ذوالفضل) در حوالی آنکارا به دنیا آمد. نام اصلی او نعمان بود و پدرش قویونلوچه احمد نام داشت (طاهریبگ، ج ۱، ص ۵۶، پانویس؛ د.اسلام، چاپ دوم، ذیل «حاجی بیرام ولی»). تحصیلات دینی خود را در آنکارا و بروسه (بورسا) به پایان رسانید و درقرامدرسه در آنکارا به تدریس پرداخت (گولپینارلی، ۱۹۶۹، ص ۲۳۶؛ همو، ۱۹۳۱، ص ۳۴). وی به سبب رؤیایی که دیده بود یا به دنبال دعوت ابوحماد حمیدالدین آق‌سرای - که حاجی بیرام شیفته کمالات او بود - تدریس را رها کرد و به قیصریه رفت. چون روز عید قربان به دیدار او نایل شد، حمیدالدین او را «بیرام/ بایرام» [= عید] خطاب کرد و از آن زمان به این نام معروف شد (طاهریبگ، ج ۱، ص ۵۶؛ گولپینارلی، ۱۹۶۹، همانجا). بیرام همراه با حمیدالدین به شام رفت و سفر حج به جای آورد و دوباره به آق‌سرای بازگشت (گولپینارلی، ۱۹۶۹، همانجا). وی پس از وفات حمیدالدین در ۸۱۵ (= گولپینارلی، ۱۹۳۱؛ همو، ۱۹۶۹، همانجاها؛ در بعضی مآخذ وفات شیخ حمیدالدین را ۸۰۵ دانسته‌اند - د.اسلام، همانجا) به آنکارا رفت و طریقت بیرامیه را که آمیزه‌ای از تعالیم خلوتیه* و نقشبندیه* بود، تأسیس کرد. شهرت حمیدالدین و تدریس حاجی بیرام در مدرسه‌ای مهم در آنکارا، سبب شد که بیرامیه به سرعت گسترش یابد (گولپینارلی، ۱۹۳۱، همانجا). چون مریدانش زیاد شدند، مردم به او تهمتهایی زدند و حکومت به وی بدگمان شد. اما این بدگمانی پس از احضار وی به دربار سلطان مراد دوم (حک: ۸۲۴-۸۵۵) در آدرنه رفع شد (د.اسلام، همانجا؛ گولپینارلی، ۱۹۳۱، ص ۳۵). بیرام ولی چندین بار در مسجد کهنه آدرنه وعظ کرد (همانجاها). در کلیبولی^۱ به محمد بیجان - شارح محمدیه - و برادرش احمد بیجان خلافت داد (گولپینارلی، ۱۹۶۹، ص ۲۳۶-۲۳۷). به سبب کثرت مریدان او سلطان آنان را از پرداخت مالیات معاف کرد، و این حکم بر

تعداد آنان افزود (همو، ۱۹۳۱، همانجا). بیرام با زراعت تأمین معاش می‌کرد و هر سه ماه از مریدان زکات می‌گرفت و میان مستمندان تقسیم می‌کرد (همانجا؛ همو، ۱۹۶۹، ص ۲۳۷).

بیرام در ۸۳۳ در آنکارا وفات یافت و در مسجدی در جوار معبد اوغسطس به خاک سپرده شد (د.اسلام؛ طاهریبگ، همانجاها؛ گولپینارلی، ۱۹۶۹، ص ۲۳۸). بسامی (ذیل ماده) سال وفات او را به اشتباه ۷۳۳ ذکر کرده است.

از بیرام دو شعر عروضی و سه شعر هجایی در دست است (گولپینارلی، ۱۹۶۹، همانجا). چندن تن از صوفیان، از جمله اسماعیل حقی بورسوی، سید محمد نور، و شرف اوغلی رومی مؤلف *مزکی النفوس* و داماد بیرام، یکی از اشعار هجایی وی را، که به شیوه یونس* امره است، شرح کرده‌اند (همو، ۱۹۳۱، ص ۳۷؛ قراعلی اوغلو، ص ۴۳۵). یکی از خلفای بیرام به نام بدرالدین، به توصیه وی، لمعات فخرالدین عراقی را به ترکی ترجمه کرده است (طاهریبگ، ص ۵۷).

منابع: شمس‌الدین سامی، قاموس الاعلام، چاپ مهران، استانبول ۱۳۰۶، ۱۳۱۶/۱۸۸۹-۱۸۹۸؛ بروسه‌لی محمد طاهریبگ، عثمانلی مؤلفگری، استانبول ۱۳۳۳-۱۳۴۲؛

EP, s.v. "Hādī djī Bayrām Walī" (by V. L. Ménage); Abdūlbāki Gölpinarlı, *Melâmîlik ve Melâmüler*, Istanbul 1931; idem, *100 Soruda Türkiye'de mezhepler ve Tarikatlar*, Istanbul 1969; Seyit Kemal Karaalioglu, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Istanbul 1973.

/ توفیق سبحانی /

بیرامیه (بایرامیه)، نام طریقتی که حاجی بیرام ولی* در اواخر قرن هشتم و نیمه اول قرن نهم در آنقره (آنکارا) بنیان نهاد. براساس برخی منابع، شجره‌نامه سلسله بیرامیه به بایزید بسطامی می‌رسد و با چند واسطه به ابوبکر، خلیفه دوم، و سپس به رسول اکرم منتهی می‌شود. اما در شجره‌نامه دیگری که کاملاً متفاوت از قبلی است، تبار این سلسله، از طریق حضرت علی علیه‌السلام، به پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌رسد (حریری‌زاده، ج ۲، ص ۲۲۱ و بعد).

[در این شجره‌نامه، سیداسحاق صفی‌الدین اردبیلی (متوفی ۷۳۵) مؤسس طریقت صفویه یا اردبیلیه و منشعب از طریقت ابهریه، طریقت قطب‌الدین ابهری، محسوب و بیرامیه شعبه‌ای از صفویه معرفی شده است (= عینی، ص ۱۳۸-۱۴۰).]

برخی، طریقت بیرامیه را جمع میان طریقت نقشبندیه و خلوتیه دانسته و گفته‌اند که به همین دلیل بیرامیه هم ذکر خفی

D-2193

*Bilmek istersen seni
Cân içinde ara cânı
Geç cânından bul ânı
Sen seni bil seni.*

*Kim bildi efâlini
Ol bildi sıfâtını
Anda gördü zâtını
Sen seni bil seni.*

*Görünen sıfâtındır
nı gören zâtındır
Gayri ne bâcetine dir
Sen seni bil seni.*

*Kim ki bayrete vardı
Nûra müstağrak oldu
Tevhîd-i Zâh buldu
Sen seni bil seni.*

*Bayram özünü bildi
Bileni anda buldu
Bulan ol kendi oldu
Sen seni bil seni.*

Hacı Bayram-ı Velî

Hacı Bayram-ı Velî and His Contributions to Ottoman State at Interregnum Period

Ethem CEBECİOĞLU
Prof. Dr., Ankara Ü. İlahiyat Fakültesi

At this article we are going to try to elaborate and evaluate the varied aspects of Hacı Bayram-ı Velî had socio-cultural contributed the phase of the formation of Ottoman Empire.

A. The Life of Hacı Bayram-ı Velî:

His birth, although it isn't exactly known according to the common opinion of the sources, it is estimated that is approximately the year of 1350.¹

His birth place Ankara/Solfasil² and he is supposed to be from the Oghuz's Kayı Clan. His name was Numan.³ His father was Koyunluca Ahmed. It is recorded that he had brothers called Abdal Murad and Safiyyüddin.

Hacı Bayram-ı Velî's education life and the detailed information of his spiritual improvement process at his childhood and youth period isn't clearly recorded by the sources. However, if we are going to consider his being a teacher (müderri) at Kara Madrasa in his adulthood, it can be said that he memorized Qur'an at his early ages, studied Arabic, Persian and his religious sciences such as tefsir (interpretation), fıkıh (Islamic Law), hadith and kelam which are to be known by any scholar of his time.

As Hacı Bayram-ı Velî was continuing his teaching at Kara Madrasa⁴ which was built by Melike Hatun, one of the granddaughters of Hz. Mevlanâ. He went

1 Cebecioğlu, Ethem, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara 1994, p. 107.

2 Mehmed, Mecdi, *Terceme-i Şakâyiğ*, p.77; Sarı Abdullah Efendi, *Semerâtu'l-Fuâd fi'l-Mebde'i ve'l-Me'âd*, İstanbul 1288; Harîrîzâde Kemaleddin Efendi, *Tıbyânü Vesâil'il-Hakâyık fî Beyânü Selâsili't-Tarâik*, Süleymaniye, İbrahim Efendi, no: 430, v. 171b; Ahmet Rifat, *Lügat-ı Taribiyye ve Coğrafiyye*, n. III, p.75; Menage, V.L., "Hadidji Bayram Wali" El.

3 Mecdi, *ibid*, p. 77.

4 *Ibid*; Aynî, Mehmed Ali, *Hacı Bayram-ı Velî*, İstanbul 1343, p. 50.

MADDE YATIRILMADIKTAN
BÜYÜK KÜTÜPHANE
11 MART 2002

me sürecinde olgunlaştırılan fikirler ve kavramlar açısından Nakşibendî geleneğine olumlu ve belki gerekli bir katkı yaptığını iddia eder. Bu duruma ünlü gramerci Sibeveyh'in eserinin sonraki nesillerde onu tahlil etmek ve hatta ona eklemekle devam ettirilmesini örnek verir. O eser, hâlâ Sibeveyh'in grameridir. Sirhindî, Nakşibendî geleneğinin nakil sürecinde, Bahauddin Nakşibendî'nin ona eklemeye yaptığını ve Muhammed Bakibillâh'ın da bu geleneğin kendisine kadar gelen kabul edilmiş şeklini düşünmediğini sözlerine ilâve eder.⁵⁰

Sirhindî'nin nazarında Nakşibendî geleneğinin değişmez bir kanun veya alternatifsiz bir dogma olmadığı açıktır. O, her Nakşibendî nesilde mümkün olduğu kadar mükemmel olarak yaşatılması gereken gerçek ve ruhsal bir hayattır. O, bir nesilden ötekine pasif olarak geçen bir şey de değildir. Sirhindî bu süreçte aktif bir rol üstlendiğini kendi tasavvufi seyrinin tam bir detayını içeren şu sözlerle güzelce açıklar:

"Bu, öyle bir yoldur ki, Sübhan Hak bu fakiri başlangıcından sonuna kadar onunla şerefleştirmiştir. Nakşibendi nisbeti, onun başlangıçta içkin olması temeli üzerine oturur. Bu temel üzerine imaretler ve köşkler kurulmuştur. Eğer bu esas olmasaydı, tasavvufî gelişimim bu derece yüksek olmayacaktı."⁵¹

Sirhindî'nin Nakşibendî geleneğinin genişlemesine katkısı, ona nispetle Nakşibendiyye'nin bir şubesi olan Nakşibendiyye-Müceddidiyye şeklinde ikili nitelenmenin bugüne kadar kullanımıyla yansıtılır. Aynı şekilde bu ikili nitelendirme, eserlerinde yansıtıldığı şekliyle onun tasavvufî gelişiminde vurguda farkedilen bir değişimi, belki istikamette bir değişimi gösterir. Sirhindî'nin Nakşibendî tarikatından bahsettiği mektuplarının çoğu *Mektubât*'ın birinci cildinde yer almaktadır. Bu mektuplar, Nakşibendiyye müntesibi olduğu hayatının ilk ondokuz yılında yazılmıştır. Onun tasavvufi seyrine ait kavramlar ve fikirler, özellikle sonraki mektuplarda değil öncekilerde bulunabilir.⁵² Bununla birlikte vurgudaki bu değişim, Sirhindî tarafından kesinlikle Nakşibendiyye geleneğiyle bağlarını koparma olarak anlaşılmamıştır. Yukarıda nakledilen sözlerindeki betimleme kelimesi kelimesine şöyle ifade edilebilir: Nakşibendiyye esasur ve binanın zorunlu kısmıdır. Sirhindî'nin tasavvuf yolu, kendine has özelliğe sahip ve biriciktir. Çünkü o, Hz. Muhammed'in vefatından sonraki bin yılda İslâm-sufi idealinin yenilenmesi için en iyi fırsatın ortaya çıktığı özel bir konumda oluşturulmuştur.*

50 M., I, (32), ss. 108-109; I, (229), ss. 477-478.

51 M., I, (260), ss. 567-568.

52 Sirhindî, 1008/1599 yılında Muhammed Bakibillâh'la tanışmıştır. Mektubât'ın ilk cildi 1025/1616 yılında bitirilmiştir. İkinci ve üçüncü cildine ait mektuplar ise hayatının son yedi yılını kapsamaktadır.

* Bu makale, *Naqshbandis: Historical Development and Present Situation of a Muslim Mystical Order*, Edit.: Marc Gaborieau, Alexandre Popovic, Thierry Zarcone, Paris-İstanbul 1990, ss. 83-93'de yer alan "Naqshbandî Tradition in the Eyes of Ahmad Sirhindî" başlıklı İngilizce metninden çevrilmiştir.

Tasavvuf Üzerine Yapılan Tezler VII

Yazarı: Sevinç Yılmaz.

CEBECİOĞLU, Ethem, Hacı Bayram Veli ve Tasavvuf Felsefesi, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Hayrani ALTINTAŞ, X+289 s., Ankara 1989.

Prof. Dr. Hayrani Altıntaş danışmanlığında Ethem Cebecioğlu tarafından hazırlanan doktora tezi, tasavvuf alanında önemli bir konumu haiz olan, 14. ve 15. yüzyıllarda Anadolu'da yaşayan, fikirleriyle Anadolu, Rumeli, Ortadoğu ve Mısır'a kadar etkinliğini hissettiren Hacı Bayram Veli ve tasavvuf anlayışı üzerinedir.

Tez giriş hariç beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Hacı Bayram Veli'nin şahsiyetini ve fikirlerini anlayabilmek için, o dönemin siyasî, dinî, içtimai ve iktisadî durumu incelenmiştir. Birinci bölümde ise 13. ve 15. yüzyıllar arasında Anadolu'daki tasavvuf, çeşitli boyutlarıyla ele alınarak genel bir zemin oluşturulmaya çalışılmıştır. Sonraki bölümlerde Hacı Bayram Veli'nin hayatı, etkileri ve tasavvuf görüşleri ortaya konulmuştur. 206 eser ve 74 makale ile birlikte toplam 280 kaynağa müracaat edilmiş olan tez 10+289 sayfadır.

Tezin özeti şu şekildedir.

1. XIII. ve XV. Yüzyıllar Arasında Anadolu'da Tasavvuf

Bu dönemde Anadolu'daki tasavvufî tablo genel hatlarıyla şu şekildedir.

Tasavvufî temâyüller, Sünnî ve Sünnîliği şüpheli olmak üzere iki gruba ayrılır. Sünnî olanlar, Mevlevîlik, Halvetîlik, Rifâîlik, Kazerûniyye (İshâkiyye) vb. gibi tasavvuf ekolleri etrafında teşekkül eder. Babaî hareketine katılan ve Yesevî geleneğiyle irtibatlı dervişler, Cevâlîka, Hayderîler, Kalenderîler vb. gibi tasavvufî gruplar da ikinci gruba girerler. Devlet otoritesinin ve medresenin ilmî gücünün etkili biçimde hissedildiği şehir kesiminde, İslâm'a sıkı bağlı tasavvufî hareket güçlü iken, merkezî denetimden uzak kırsal kesimde tasavvufî yönelişler, serbest görüşlü Türkmen babalarının etkisi altındadır.

Ahî Evran'ın başını çektiği Ahîlik, Anadolu'da iktisadî hayatı organize eden oldukça güçlü bir kuruluş olup, sanat ve ticarete âdeta tasavvufî bir karakter kazandırmıştır.

Hacı Bayram Veli ve halifeleri başta olmak üzere çok sayıda sûfi zümreler,

— İlbahar donlarından etkilenmeyecek kayısı türlerinin yetiştirilmesine çalışılmalıdır.

— Endüstriyel sebze ve meyve üretimi teşvik edilmelidir.

— İç talep ile birlikte dış talebide arttırmak için standartlara uygun türlerin yetiştirilmesine çalışılmalıdır.

— Hasattan sonra ambalajlama, depolama, taşımacılık ve pazarlama işlemlerine gereken önem verilmelidir.

— İhracatı geliştirme açısından dış pazarların iyi bir şekilde araştırılması ve deyum noktasına ulaşmış meyve üretimleri yerine yeni türlerin ortaya çıkarılmasına çalışılmalıdır.

— Malatya Bölgesi'nde meyve suyu işleyen fabrika sayısı çoğaltılarak ilçe ve köylere kadar yaygınlaştırılmalıdır. Fabrika yapımı bir taraftan meyvelerin bozulmasını önler, diğer taraftan da istihdam yaratır.

Yayına Hazırlayanlar: Mehmet Yardımcı
Tahir Kutsi Makal

III. Battal Gazi ve Malatya
Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu.
Tebliğler.

[Malatya 19-21 Ekim 1988]

İstanbul - 1989, s. 149-152.

DN: 49939

BAŞKAN VE YERLEŞTİKTEN
SONRA ÜZELİN DOKÜMAN

03 EKİM 1997

SOMUNCU BABA GERÇEĞİ VE HACI BAYRAM-I VELİ İLE İLİŞKİSİ

Hayrettin İVGİN

1943'de Vezirköprü'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Vezirköprü'de tamamladı. Kuleli Askeri Lisesi'ni bitirdi (1961). Kara Harp Okulu'ndan 1963 yılında ayrıldı. Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'nden mezun oldu. Sungurlu Lisesi Edebiyat Öğretmenliği ve Müdür Başyardımcılığı (1966-1971), Hereke Lisesi ve Ortaokulu Müdürlüğü (1971-1974), Mektupla Öğretim Merkezi Şube Müdür Yardımcılığı ve Eğitim Teknoloğu (1974-1976), Yaygın Yükseköğretim Kurumu Şube Müdürlüğü (1976-1978), Planlama-Programlama ve Değerlendirme Dairesi Başkan Yardımcılığı ve Başkan Vekilliği (1978-1979), Açık Yüksek Okul Müdür Yardımcılığı (1979) görevlerinde bulundu Halen Kültür APK Daire Başkanı'dır.

"Somuncu Baba", "Ekmekçi Koca" olarak bilinen ve asıl adı Şeyh Hamid Veli (= Şeyh Hamidüddin-i Aksarayî), Kayseri'nin Akçakaya Köyü'nde doğmuştur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak 730 H (1331 M) yıllarında doğduğu tahmin edilmektedir. Babası Şeyh Şemseddin Musa'dır. Aslen Türkistan'lıdır ve Kayseri'ye geliş tarihi belli değildir. Dedesinin adı Abdullah'tır.

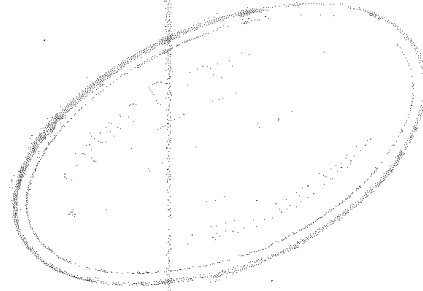
Babası öldükten sonra öğrenim yapmak üzere Şam'a, oradan Tebriz'e ve Tebriz'den Erdebil'e gitmiştir. Çünkü o yıllarda bu şehirler ilim merkezleriydi. Tebriz civarında bulunan Hoy kasabasında Şeyh Safiyeddin İshak'ın torunu, Şeyh Hacı Alâaddin Ali Erdebilî'ye (Ölümü 833 H/1429 M.) öğrenci oldu. Bazı kaynaklar Somuncu Baba'nın Alaaddin Ali Erdebilî'ye değil Şeyh Sadreddin Erdebilî'ye (Doğumu: 704 H/1305 M- Ölümü: 794 H/1392 M) öğrenci olduğunu ifade ederler.

Şeyh Hamid-i Veli, Zahirî ve Batınî ilimleri öğrendi, Kâmil bir insan olarak Bursa'ya geldi ve oraya yerleşti. Bursa'da yerleştikten sonra merkebi ile dağ-

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI / 2026
Yayımlar Dairesi Başkanlığı
Tanıtma Eserleri Dizisi / 74

ANKARA HACI BAYRAM-I VELİ CAMİİ VE TÜRBESİ

Seyfi BAŞKAN

Ankara - 1998

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA BELİRLENEN TARİH

10 HAZİRAN 1999

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	62511
Tas. No:	111 - A

Anın nuru karanıyı sürer gönül hucresinden
Pes karanuluk nur ile bir hucreye nite sığar

Ben ayımı yerde gördüm ne isterim gökyüzünde
Benim yüzüm yerde gerek bana rahmet yerden yağar

Sözüm ay gün için değil sevenlere bir söz yeter
Sevdiğim söylemez isem sevmek dedi beni boğar

Nola Yunus sevdi ise çoktur Hakk'ı seviciler
Sevenleri göye dedi anın için boyun eğer

(s. 157)

gibi bir şiirin, hiele bu şiirin dördüncü beytinin XIII-XIV yüzyılda yazıldığı düşünmek, gerçekten de insanı hayranlığa düşürür.

Günler geçe yıl çevrile üstüme sinlem devrile
Ten çürüye toprak ola tozam hey dost deyi deyi

(s. 205)

diyen Yunus, gerçekten de "hey dost" diye diye hâlâ, ülkesinde, dünyada, Türkün ve insanlığın gönlünde esip tozmaktadır.

abdülbâki gölpınarlı /

hacı bayram-ı velî

Temel inançları bakımından Müslümanlığa dayanmakla beraber Hind-İran ve Yunan geleneklerinin, hatta Müslümanlığın yayıldığı ülkelerdeki yerli inançların da İslâmî bir şekle bürünmesinden meydana gelen, zamanla çeşitli tarzlarda sistemleşen tasavvuf, VIII. yüzyılda, bilhassa Hıristiyanlığın tesiri altında kalan Suriye'de sıkı ve amansız bir zâhitlik şeklinde bünyeleşiyordu. Fakat bu, hemen, aksi bir tesirle karşılaştı. Aynı giyim-kuşam, mescitten başka rıbât, hânkah, tekye, hatta savmaa denen toplantı ve ibadet yeri kabul edip özel âdet ve geleneklerle halktan ayrılan ve Tanrı adlarını, basit müzik aletleri çalarak, söylenen ilâhîlere uyup kendilerinden geçecek hale gelinceye dek anmayı, yani zikri esas tutan tasavvuf ehline karşı, hiç bir suretle halktan ayrılmamayı esas tutan bir topluluk meydana gelmişti. Bunlar, Tanrı'ya ulaşmak için zikri esas sayımı-

yorlar, zâhitliği, fazla ibadeti lüzumsuz buluyorlar, o yolda gidenlerin rüyaya ve hayallere kapıldığını söylüyorlar, özel bir giyim-kuşamı, ayrı bir toplantı ve ibadet yerini kabul etmiyorlar, zikir yerine aşkı, cezbeyi esas tutuyorlardı. Yaptıkları hayrı ve kulluğu gizlemeyi, kötülüklerini açığa vurmayı şiar edinen bu topluluğa, kınananlar, neşeliler anlamına "Melâmetiler" ve "Şuttâr" denmiş, yollarına da "Melâmet" adı verilmişti. Bunlar, tasavvuf ehlinin bir kısmı gibi halktan çekilmeyi, evlenmemeyi, iş yapmayı da kabul etmiyorlar, herkesin, alnının teriyle, elinin emeğiyle geçinmesini, herkesin bir işle uğraşmasını telkin ediyorlardı. Tasavvuf ehli, Şam ülkesiyle Irak'ta merkezleşmiş olduğundan "İrâkıyler" diye anıldığı gibi Melâmetiler de Horasan'da merkezleşmiş olduklarından "Horasânîler, Horasan erleri, Horasan erenleri" adıyla anılmaya başladılar. Melâmetiler, herkesin bir işle uğraşmasını esas kabul ettiklerinden esnafı ve sanat ehlini elde etmiş, onları teşkilâtlandırmaya başlamıştı. Bu teşkilât, Sâsanlılar devrindeki teşkilâtı örnek tutmuştu. Her sanat ve meslek erbabı, sanat ve mesleğinin en ehliyetlisini, kendi sanat ve mesleğine "Şeyh", yani baş saymış, her bölgede, bu şeyhlere de genel bir baş tanımıştı. Genel başbuğa, Türk ülkesinde, Anadolu'da "Ahî-Türk", "Ahî Baba", meslek ve sanat şeyhlerine, kardeşim anlamına "Ahî", bu teşkilâta, erlik, yiğitlik anlamına "Fütüvvet", mensuplarına, yiğit, er, çevik, cömert ve eliaçık, kendisinden fazla toplumu düşünür anlamlarına gelen "fetâ"ayyâr, cüvan-merd" adı verilmişti. Böylece melâmet, tasavvufa ve sûfîlere karşı aşk ve cezbeyi, amelî hayatta da çalışmayı ve halktan ayrılmamayı esas tutan tasavvufî ideolojiyi temsil etmekte, Fütüvvet de Melâmetilerin amelî hayatını teşkilâtlandırmaktaydı.

Melâmetiler de tasavvuf ehli gibi, yollarının Ali vasıtasıyla Hz. Muhammed'e ulaştığını söylüyorlar, fakat Ehlibeyt sevgisinde onlardan ileri gidiyorlar, "Lâ seyfe illâ zül-fekaa ve lâ fetâ illâ Alî", yani "Zülfekaa'dan başka kılıç yok; Alî'den başka er yok" sözünü yollarının temeli sayıyorlardı. Bu yüzden Şif-Bâtunî inançlara daha fazla meydediyorlardı. Fütüvvet ehli, Horasan'dan Azerbaycan, Irak ve Anadolu'ya oradan da Suriye ve Mısır'a yayılmıştı. Bu teşkilâta girmeyen hiç bir sanat ehli, esnaftan hiç bir kimse kalmamış, hatta içlerinden alışverişle uğraşmayan, fakat ülkede inzibatı sağlayan, gerektiği zaman da savaşa karışan ve "Seyfî" yani kılıçlı denen bir kol meydana gelmişti ki sonradan bunlara "rindler, ayyarlar" adı verilmişti; bunlar adeta sivil silâhlı bir kuvvetti. Abbasoğullarından Nâsır lidînillah, Fütüvvet ehlinin başbuğluğunu elde ederek halifeliği bu surette korumayı denemiş, ndan sonraki halifeler de aynı yolu tutmuşlardı. Safavîler, tasavvuf ehline karşı oldukları halde Fütüvvet erbâbını tutmuşlar, ayyarlar, şahın fedaîliğini kabul etmişler, Osmanoğulları ülkesindeki Ahîlerse Safavî propagandacıları haline gelmiş, hükümet bu yüzden Fütüvvet teşkilâtına elkoyarak ve Ahî-babayı bizzat tayin etmek zorunda kalmıştı.

HACI BAYRAM-I VELİ

TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARINDAN

XIV. SERİ—No. 5

FUAT BAYRAMOĞLU

HACI BAYRAM-I VELİ

Yaşamı-Soyu-Vakfı

Cilt I

Kayıt No: 840

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ—ANKARA, 1983

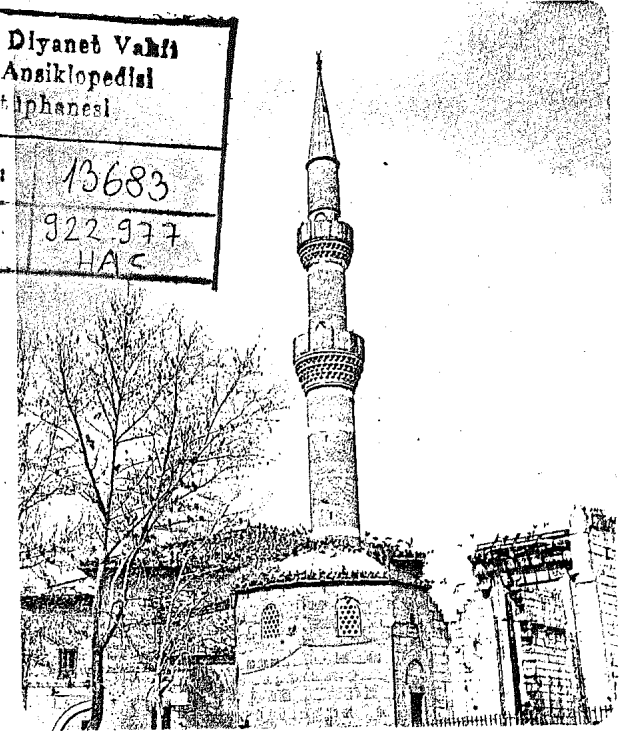
Hacı Bayram-ı Velî

28 HAZİRAN 1993

T.C.
DEVLET BAKANLIĞI
KÜLTÜR BAKANLIĞI
VE
ANKARA VALİLİĞİ'NİN
İŞBİRLİĞİ İLE DÜZENLENEN

I. HACI BAYRAM-I VELÎ SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

Türkiye Diyanet Vakfı Genel Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No. :	13683
Kitap No. :	922.977 HAC

8 - 9 MART 1990 - ANKARA

TÜRK KÜLTÜRÜ AÇISINDAN HACI BEKTAŞ-I VELİ ARAŞTIRMA MERKEZİ

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL

Gazi Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı olarak "Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Merkezi" kuruldu. Bu karar, YÖK'ün 28 Ekim 1987 tarihinde yaptığı toplantıda, 2547 Sayılı Kanun'un 2880 sayılı Kanunla değişik 7/d-2 maddesi uyarınca alınmıştır.

Bilindiği gibi, Hacı Bektaş-ı Veli, Horasan Alp Erenlerinden sadece birisidir.

O, büyük Türk düşünürü Ahmed-i Yasevi tarafından yetiştirilerek Anadolu'ya vazifeli olarak gönderilmek suretiyle Anadolu'nun fütuhatinde, İslâmlaşmasında ve Türkleşmesinde Türkmen - Oğuz boylarını birleştirerek ve mânevî güç vererek mühim bir görevi üstlenmiştir.

Bu sebeple O'nun hayatını ve fikirlerini incelemek, Türk Kültür Tarihi, Türk birlik ve dirliği açısından oldukça ehemmiyetlidir.

Hacı Bektaş-ı Veli'nin incelenmesi gereken asıl yönü, mütefekkir tarafıdır. O'nun fikirlerinden faydalanmak, Türk Tefekkür Tarihi ve Türk Millî Kültür Birliği'nin temini bakımından önemlidir. Bu açıdan ilmin objektifliği dâhilinde Hacı Bektaş-ı Veli, metodlu ve sistematik konular çerçevesinde yeniden araştırmaya tâbi tutulmalıdır. Bu, evvelâ milletimizin vahdet ve fütuhât şuuru için, ikinci olarak da kültür ve tefekkür tarihimiz için faydalı olacaktır. Millî kültürümüzü, bir yanı ile tarihî kökenimize, bir yanı ile de İslâmiyet'e bağlayan bu büyük Türk Mutasavvıfı Anadolu'nun kilidi ve mânevî mimarı mesâbesindedir. Türkistan'da Ahmet Yesevi'nin, Anadolu'da Hacı Bektaş-ı Veli'nin mühim mevkileri vardır. Ayrıca Anadolu sahasında aynı çizgide olan Yunus'lar, Ahmed Fakih'ler, Hacı Bayramlar, Kaygusuz Abdal'lar, Ahî Evren'ler, Gülşehrî'ler, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli'nin araştırılması ile daha da anlaşılır hale gelecektir.

Çalışmaların diğer cephesinde ise, tasavvufî düşüncenin gelişmesi ile beraber meydana gelen, bir müesseseleşme hâdisesi mevcuttur. Vakıf, esnaf teşkilâtı (Lonca) gibi tâbirlerle anılan bu müesseseler Hacı Bektaş-ı Veli'nin ana fikrinde de mevcuttur, hatta, bunlar Türk Cemiyetinin iktisadî ve içtimâî hayatını etkilemiştir.

Nihayet gayemiz, 13'ncü yüz yıldan beri edebiyatımızdan sosyal hayatımıza kadar etkisi altında kaldığımız Türk Kültür Tarihimizi, incelemek yolunda her çeşit gayreti göstermek olacaktır. Çağdaş bir seviyeye, ahlâkî bir nizâma yükselebilmek için Hacı Bektaş-ı Veli'lerin görüşlerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Çalışmalarımızın en mühim gayesi de bu olacaktır. Kısaca Hacı Bektaş Veli'nin Türk Birliği

ve Dirliğine, yabancı kültürler karşısında Türk kültürü'nün korunmasına, İslâmiyetin yerleşip kökleşmesine ve nihayet bütün bir insanlığa kazandırdığı kıymetleri, yâni bütün fikir, düşünce ve felsefesinin hiç bir ön yargının sahibi olmadan, hiç bir telkin ve düşüncenin tesiri altında kalmadan tam bir ilim tarafsızlığı içinde ve yine ilmi esaslara ve tarihi gerçeklere dayalı olarak meydana çıkarılması ve elde edilecek neticeden Türk kültürüne, Türk'ün birlik ve dirliğine tek cümle ile "Türk'ün mağlup edilmez gücü millî vahdet şuuruna" katkıda bulunmak maksadı ile böyle bir araştırma merkezinin açılmasına karar verilmiştir.

Bu araştırma merkezinin asıl gayesi :

1) Hacı Bektaş Veli'nin bizzat kaleme aldığı eserlerle onun düşünce ve fikriyatı hakkında, yerli ve yabancı ilim adamları tarafından Türkçe ve başka dillerde yazılmış eser vb. neşriyatı derlemek - toplamak suretiyle, Üniversitemizde büyük bir "Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli kitablığı", Yazma Eserler Arşivi" kurmak ve bu kitapların tekrar neşrini sağlamak.

2) Hacı Bektaş Araştırma Merkezi'nin bir kütüphane ve dökümantasyon merkezine sahip hale getirmek. İlk Hacı Bektaş Müzesi'ndeki bütün dokümanlar sigorta ettirilmelidir. Ayrıca kütüphanedeki kitaplar yangına vb. tehlikelere karşı korunabilir hale getirilmelidir. Buradaki bütün eserlerin takım halinde fotokopileri yeni açılan Araştırma Merkezi'ne de getirilmeli. Bu merkez Millî Kütüphane ve diğer kitap kaynaklarımızdaki eserlerin yaptırılmış fotokopileri ile zenginleştirilmeli. Hacı Bektaş-ı Veli ile ilgili yurt dışında çıkmış ve çıkacak her türlü yayından bu merkeze sağlanmasının yolları bulunmalıdır.

3) Kısa (1 ve 2 yıllık) ve uzun (4 veya 6 yıllık) bir araştırma planı hazırlanmalı. Bu plana göre yurt dışına gönderilmek üzere ve bilgi teatisi için personel yetiştirilmelidir. Yurt içinde gerek Üniversiteler çevresinde ve gerekse mahallî imkanlarla araştırma yapan her ilgiliye, bu planın hedefleri doğrultusunda yönlendirip kanallize etmelidir.

4) Yurt içinde ve dışında, Millî ve Milletlerarası her çeşit konferans, seminer, sempozyum, paneller tertip etmek ve Hacı Bektaş Veli üzerine yazılan eserleri yayınlamak.

5) Anma günleri, şölenler, vb. toplantılarda folklorik yönden daha çok ilmi ve fikri yönlere ağırlık vermek hususu ile Radyo ve bilhassa Televizyon ve Basın aracılığı ile Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli hakkında neşriyatta bulunmak.

6) Türk Tarihi, Türk Kültürü ve Türk inanç birliği bakımından, Hacı Bektaş-ı Veli'yi bütünüyle ortaya koymak, "Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Veli'yi Araştırma Merkezi"nin asıl gayesini teşkil edecektir.

Netice olarak böyle bir imkânın sağlanması ve çalışılması halinde Hacı Bektaş-ı Veli'nin, Türk Millî kültüründeki gerekli yeri anlaşılacak olacaktır.

Gazi Üniversitesi Senatosunun 29 Şubat 1988 tarih ve 1988/19 numaralı kararıyla kabul edilen Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Merkezi Yönergesi aşağıdadır :

115

حاجی بایرام ولی

محمدی
محمد علی عینی
دارالفتون مدرسلرندن

بقونده مفرقی تحریریه عامده

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	124500
Tasnif No:	922.977 HAC.

شهاده یکنی — اوقاق اسلامیه مطبعه
۱۳۴۳ سنه قریه

Hacı Bayram Velî

No = 23461 kitap ile aynı

حاجی بایرام ولی

محمدی

محمد علی عینی

hk. 1343

15/11/1996

PROF. MEHMED ALİ AYNÎ

1869'da Manastır'ın Serfiçe kasabasında doğdu. 1888'de Mülkiye Mektebi'ni bitirdi. Sonra öğretmenlik, maarif müdürlüğü, mektupçuluk, mutasarrıflık, valilik görevlerinde bulundu. 1914'te İstanbul Darülfünunu'nda felsefe profesörlüğüne atandı. Daha sonra İlahiyat Fakültesi Dekanı ve Tasavvuf Tarihi profesörü oldu. Aynı zamanda Harbiye ve Harp Akademisi'nde siyasi tarih okuttu. Milletlerarası felsefe kongrelerinde Türkiye'yi temsil etti. 1945'de İstanbul'da Hakk'ın rahmetine kavuştu. Otuz beş kadar eseri, ayrıca dergi ve gazetelerde yayınlanmış pek çok makaleleri vardır.

Başlıca Eserleri :

Hüccetü'l-İslam (1907)
İlim ve Felsefe (1913),
İbni Sina'da Tasavvuf (1922),
İbni Sina'da Tasavvuf (1922),
Hacı Bayram Veli (1925),
Darülfünun Tarihi (1930),
İbni Arabî'nin Felsefesinin Zübdesi (Fransızca 1926),
Türk Ahlâkçıları (1939),
Abdülkadir Geylanî (Fransızca 1939),
Milliyetçilik (1944).

HACI BAYRAM VELÎ

M. Ali Aynî

Dergi / Kitap
Kütüphanesinde mevcuttur

14 NISAN 1994

Sadeleştiren :

H. B. YANANLI

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	25339
Tasnif No:	922.977 HAC.

Akabe Yayın Ticaret ve Sanayi A.Ş.

P.K. 54 Feriköy - İstanbul

Tel. : 522 45 74

1986

Kapı setildi
Ersal

277 f., 280, 314-6, 321 f.; *Kitāb al-'Uyūn wa'l-hadā'ik fī akhbār al-hakā'ik* (= *Fragmenta historicorum arabicorum*, ed. de Goeje, i), 8-11, 15-7, 19, 53 f., 148; *Anonyme Arabische Chronik*, ed. Ahlwardt, index; Ibn Kutayba, *Ma'ārif*, ed. 'Ukāsha, Cairo 1960, index; idem, *'Uyūn al-akhbār*, Cairo 1925-30, index; idem, *al-Shi'r wa'l-shu'arā'* (*Liber Poësis*), ed. de Goeje, index; (Pseudo-) Ibn Kutayba, *al-Imāma wa'l-siyāsa*, Cairo 1937, ii, 29-62; Mas'ūdī, *Murūdj (Prairies d'or)*, especially vol. v, see index; Ibn al-Athīr, index; *Die Chroniken der Stadt Mekka*, ed. Wüstenfeld, i (al-Azrakī), 145, 308; ii (al-Fākihī), 20, (al-Fāsi), 171; iii (Kutb al-Dīn al-Nahrawālī), 52, 80; Dhahabī, *Tārīkh*, iii, Cairo 1368, 349-56; idem, *Siyar al-'ālam al-nubalā'*, Cairo 1957, 212-4; Ibn 'Asākir, *Tārīkh madīnat Dimashk*, ed. Munadjjid, i, Damascus 1951, 350-2; Ibn Khallikān, *Wafayāt*, i, Cairo 1948, no. 144 (pp. 341-8); *Djāhiz, al-Bayān wa'l-tabyin*, Cairo 1948-50, especially i, 385-8, ii, 135-8, see also index; idem, *Bukhālā'*, Damascus 1955, 140, 337; (Pseudo-) *Djāhiz, Tādī*, ed. Ahmad Zakī Bāshā, Cairo 1914, 132 f., 169; *Aghānī*, index; Ibn 'Abd Rabbih, *'Ikd*, 7 vols., Cairo 1940-53, index; Mubarrad, *Kāmil*, ed. Wright, index; idem, *al-Fādīl*, ed. Maymanī, 36, 51; Muḥammad b. Ḥabīb al-Baghdādī, *Muḥabbar*, ed. Lichtenstädt, Haydarābād 1942, index; Sūlī, *Akhhār Abi Tammām*, Cairo 1937, 155, 205 f.; Ḥuṣrī, *Djam' al-djawāhir*, ed. Badjāwī, 18, 84 f.; Kālī, *Amālī*, Cairo 1953, i, 85-9, 261; ii, 260 f.; idem, *Dhayl al-Amālī*, 7 f., 42-4, 47 f., 72, 76 f., 171 f., 216; Murtaḍā, *Amālī*, Cairo 1954, i, 160 f., 295; ii, 15-7; *Tha'ālībī, Laṭā'if*, Cairo 1960, 18, 61 f., 69, 140 f., 167, 181; Abū Hilāl al-'Askarī, *Ṣinā'atayn*, Cairo 1952, 101; Zubayrī, *Nasab Kuraysh*, ed. Lévi-Provençal, 46 f., 82 f., 286, 309, 351; *Shābushtī, Diyārāt*, ed. 'Awwād, 157 f.; Ibn Durayd, *Iṣṭikāh*, Cairo 1958, 268, 272, 307, 323, 343, 407; Bakrī, *Mu'djam mā 'sta'djam*, Cairo 1945-51, 279 f., 301, 442, 494, 573 f., 593, 781 f., 882; Ibn al-Murtaḍā, *Ṭabaḳāt al-Mu'tazila*, ed. Diwald-Wilzer (Bibl. Isl. 21), 19-23; Zubaydī, *Ṭabaḳāt al-nahwiyyin*, Cairo 1954, 22 f., 28 f., 235; 'Abd al-Wāhid al-Lughawī, *Marātib al-nahwiyyin*, Cairo 1955, 65; Caetani, *Chronographia*, 851, 862 f., 881 f., 892-5, 916-8, 925-7, 938, 947, 949, 969 f., 979-81, 993-6, 1009 f., 1020, 1034, 1052, 1073, 1087, 1120, 1136, 1150, 1159-61, 1167; Wellhausen, *Das arabische Reich*, 141-60 (English trans. 226-57); J. Périer, *Vie d'al-Hādīdjādī ibn Yousof*, Paris 1904; Lammens, *Études sur le siècle des Omayyades*, index; Nöldeke, *Geschichte des Qurāns*, iii, 103 f., 106, 124, 260-2; Goldziher, *Muh. Studien*, i, 99 f., 139 f.; A Dietrich, *Al-Ḥaccāc b. Yūsuf'un terceme-i hāline dair bir kaç mülāhaza*, in *Islām Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, ii/1, Istanbul 1957, 147-55. (A. DIETRICH)

X AL-HADJJDJĀDJ, B. YŪSUF B. MATAR AL-ḤĀSIB, a translator who lived in Baghdād in the late 2nd/8th and early 3rd/9th centuries. His translations include the *Elements* of Euclid (revised by Thābit b. Qurra and commented by al-Nayrīzī [q.v.]) and a version, from a Syriac text, of the *Astronomy* of Ptolemy. The latter, called *K. al-Madjistī*, was completed in 212/827-8.

Bibliography: Brockelmann, I 203, S I 363; A. Mieli, *La science arabe*, Leiden 1938, 85.

(Ed.)

X HĀDJJDJĪ BAYRĀM WALĪ (? 753/1352-833/1429-30), patron saint of Ankara and founder of the order of the Bayrāmīyya [q.v.], was born at the

village of Solfasol, 7 km. north-east of Ankara, the son of a certain Koyunluḍja Aḥmad; his personal name was Nu'mān. After studying at Ankara and Bursa, he taught at the Kara Medrese at Ankara, but abandoned the theological career when invited by Sheykh Ḥāmid (on whom see *Shakā'ik*, tr. Medjdi, 74 f. = tr. Rescher, 29 f.) to join him at Kayseri (they are said to have met on *Kurbān bayrami*, whence he was given the name Bayrām); as his *mürīd* he accompanied him to Syria, thence on the Pilgrimage, and back to Akseray. After his master's death (in 805/1402, according to Mustakīmzāde, see A. Gölpınarlı, *Manākīb-i Hacı Bektaş . . .*, Istanbul 1958, 120) he returned to his native Ankara, where he gathered a numerous following: among his disciples are counted Aḳ Shams al-Dīn [q.v.] and Dede 'Umar Sikkīnī (heads of the two branches into which, after his death, his order split), the poet Shaykhī [q.v.], the brothers Yazīdjī-oghlu Muḥammad and Aḥmad Bidjān [q.v.], and Ashraf-oghlu Rūmī, author of the *Muzakkī al-nufūs*, who became his son-in-law. In spite of the extremist tendencies of some of his followers, his own teachings did not exceed the bounds permitted by orthodoxy; he seems to have lived a humble life, supporting himself by manual labour, and practising and encouraging works of charity. His activities are said to have aroused the suspicions of Murād II, which were, however, allayed when he was brought before the Sultan at Edirne; a tradition that he had preached in the Eski Djāmi' there is reported by Ewliyā (ii, 437; iii, 430 f.). He was buried in a *türbe* beside the mosque, abutting on the Temple of Augustus, which he founded. Attributed to Hādīdjī Bayrām are five poems (fullest text given by Okhan, see Bibl.), much commented on by his followers, in the style of the *ilāhīs* of Yūnus Emre.

The current attribution of the mosque to Mi'mār Sinān (presumably based on Ewliyā, ii, 430) is unjustified (see F. Taeschner's brief description in ZDMG, lxxxii, 1928, 108); the only inscriptions (Ger. tr. by P. Wittek in M. Schede and H. St. Schultz, *Ankara und Augustus*, Berlin 1937, 45-6, and cf. 36-41) record a repair in 1126/1714 (the inscription published by Mübārek Ghālīb, *Ankara*, ii, 1928, p. 41, no. 82, has no connexion with the mosque). In the Ankara Etnografya Müzesi are preserved clothes allegedly worn by Hādīdjī Bayrām, and the wooden doors (photograph in *Yıllık Araştırmalar Dergisi* [Ank. Ün. İlahiyat Fak.], i, 1956, 231) and shutters of the *türbe* (restored in 1947).

Bibliography: No critical study of the life of Hādīdjī Bayrām has been published. The available sources (many in MS) are listed by M. F. Köprülü, *İlk mutaşavvıflar*, Istanbul 1918, 377, n. 2; some of these have been used for the monographs of Bursal Mehmed Tāhir (*Hādīdjī Bayrām Walī*, Istanbul 1329, reprinted 1331), Mehmed 'Alī 'Aynī (same title, Istanbul 1343) and Mehmet Ali Okhan (*Hacı Bâyrām Velī*, Ankara 1950). See also Tāshköprüzāde, *Shakā'ik*, tr. Medjdi, 77 = tr. Rescher, 31; B. M. Tāhir, *OM*, i, 56-7; Abdalbaki [Gölpınarlı], *Melāmīlik ve Melāmīler*, Istanbul 1931, 33-9; D. Krencker and M. Schede, *Der Tempel in Ankara*, Berlin and Leipzig 1936, 60-1 (P. Wittek); for the political and social context of Hādīdjī Bayrām's movement see P. Wittek, *De la défaite d'Ankara . . .*, in *REI*, xii (1938), 1-34.

(V. L. MÉNAGE)

X HĀDJJDJĪ BEG [see RIDWĀN BEGOVIĆ].

X HĀDJJDJĪ BEKTĀSH WALĪ [see BEKTĀSHIYYA].

X HĀDJJDJĪ GIRĀY (d. 871/1466), founder of

-Hacı Bayram-ı Veli

20 EYLÜL 1993

20 EKİM 1994

HACI BAYRAM VELÎ
VE
TASAVVUF ANLAYIŞI

Doç.Dr. Ethem CEBECİOĞLU

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	1 28937
Tasnif No:	297.75 CEB.H

ANKARA - 1994

06 OCAK 1996

Doktora

080077 HACI BAYRAM-I VELİ

Cebecioğlu Ethem.: "Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Felsefesi",
Doktora Tezi, (Danışman: Prof. Dr. Hayrani ALTINTAŞ), XI-
289 s. An. Ü. İlahî F. Kelam ve İsl. Fel. 1990

1995

Hacı Bayram Velî, Türk kültür tarihinde önemli bir isimdir. 1348 (?) yılında doğan mutasavvıfımız, bir süre Ankara Kara Medrese ve Bursa Çelebi Sultan Mehmet Medresesinde müderrislik yapar; 1394'te, tasavvufa yönelerek, Ebû Hâ-

midüddin Aksarayî (Somuncu Baba)'ya bağlanır. Tasavvufî olgunluğu onun yanında elde eder, vefâtından sonra onun yerine geçer. Kurduğu Bayramiyye tasavvuf ekolünü kısa zamanda Anadolu'da yayan Hacı Bayram tasavvuf anlayışı itibâriyle ilginç bir kişilik arzeder. O, her şeyden önce, hediye ve sadaka ile geçinmeye karşıdır. Bu sebeple halktan kopuk bir hayat tarzı yerine, insanların içinde, onlarla birlikte yaşama, onların derterleriyle hemhâl olma, onlara yardım etme onun şîârî olmuştur. Hacı Bayram, Osmanlı kuruluş döneminde, göçebe hayatı yaşayan Türkleri, toprağa yerleşik yaşama tarzına yönelmiş, bizzât kendisi bu hususta örnek olmak üzere, Ankara'nın Çubuk ovasında ziraatle meşgul olmuş, alnının teriyle geçinmiştir. Mutasavvıfımız, sünnet geleneğe sıkı sıkıya bağlıdır. Bu yüzden Doğu'da tehlike arzeden şîa tehlikesine karşı, hassas davranan Osmanlı Devlet yöneticileri, Hacı Bayram'ı desteklemiştir. Hacı Bayram, fakra önem vermiştir. Fakr, insanın Allah'ın sonsuz gücü karşısında âcizliğini anlaması ve O'na muhtaç olduğunun bilincine varması demektir. Ona göre, şîir, velînin kerameti sayılacak derecede önemi hâzîdir. Şîirlerini Türkçe yazan, Lemeât ve Gülşen-i Râz gibi eserleri, etrafındaki bağlılarına tercüme ettiren mutasavvıfımız, Selçuklu dönemindeki Arap ve Fars kültürüne bağımlılıktan kurtulmayı, Türk kültürüne yönelmeyi uygulamalarıyla teşvik etmiştir. Bu yüzden yetiştirdiği müridleri, özellikle, Yazıcıoğlu Ahmet Bîcân, Yazıcıoğlu Muhammed, Eşrefoğlu Rumî eserlerini Türkçe vermişlerdir. Günümüze dört şîiri intikâl eden Hacı Bayram'ın bu şîirlerinde yer yer vahdet-i vücût neş'esi görülür. Hacı Bayram Allah'ı sevmeyi, olgunluğa erme, vuslat için önemli bir araç görmektedir. Bilimle, tasavvufu birleştirmeye muvaffak olan mutasavvıfımızda, hulûl, teşbih, ittihâd yoktur.

على رضا قره بلوط، معجم المخطوطات الموجودة في مكتبات استانبول
و أناطولي، الجزء الثالث، ص. 1620 [y.y., t.y.] İSAM 141629

16 HAZ 2006

MADDE KAYITLANDIKTAN
SONRA GİLEN DOKÜMAN

Hacı Bayram-ı Veli

5551 - نعمان بن أحمد بن محمود الأنقره وي العنماني

الصوفي الناظم - مؤسس الطريقة البيرامية - المعروف بحاجي

بيرام ولي المتوفى بآنقره سنة 1430/833

(أنظر: محمد علي عيني حاجي بيرام ولي استانبول 1343 ؛

صاري عبد الله أفندي ثمرات الفوائد 143)

من تصانيفه :

1 - أوراد حاجي بيرام ولي

حالت أفندي رقم 737 ؛

2 - تشريف حاجي بيرام ولي وحيد الدين الأقسراني إلى أدرنة

- في التصوّف (ت)

حزبه رقم 2/1783 ورقة 11-13 ، 1213 هـ -

3 - مقالة في إمتحان حاجي بيرام ولي الفقراء - في التصوّف

(ت)

حزبه رقم 1783 ورقة 15-18 ، 1213 هـ -

4 - مناقب حاجي بيرام ولي (ت)

مهر شاه سلطان مجموعة رقم 4/443 ؛